

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

ŠKOLSTVÍ V BOROVA NECH V LETECH 1918-1948
VE SVĚTLE KRONIK

Vedoucí práce: Doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Lenka Klečatská

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: III

Forma studia: Kombinovaná

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Borovanech dne 13. 3. 2014

.....
Lenka Klečatská

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Doc. ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	5
1 Dějiny Borovan	7
1.1 Historie Borovan do konce 1. světové války	7
1.2 Historie Borovan od roku 1918 do roku 1948.....	10
2 Dějiny borovanského školství od počátku do roku	14
1948.....	14
2.1 Dějiny borovanského školství do konce 1. světové války	14
2.2 Dějiny borovanského školství od roku 1918 do roku 1948	17
3 Školství v letech 1918-1938.....	19
3.1 Obecná škola	19
3.2 Hospodářská škola	20
3.2.1 Založení školy a její rozvoj	20
3.2.2 Členové školního výboru	21
3.2.3 Učitelé hospodářské školy.....	23
3.2.4 Události, stručné statistiky žáků a akce školy	24
4 Školství v letech 1939-1945.....	27
4.1 Počátky měšťanské školy	27
4.2 Německá obecná škola v Borovanech	28
4.3 Útlak v borovanské škole pro české děti způsobený válkou.....	29
5 Školství v letech 1946-1948.....	31
5.1 Poválečné období v Borovanech	31
5.2 Školní rok 1945/1946.....	31
5.3 Školní rok 1946/1947.....	32
5.4 Školní rok 1947/1948.....	33
Závěr	34
Zdroje	35
Seznam příloh	38
Přílohy	39

Úvod

V mé bakalářské práci se budu zabývat dějinami borovanského školství, významnými událostmi, osobnostmi a změnami, kterými si školství v této obci během let 1918 – 1948 prošlo.

Touto prací bych chtěla poukázat na práce kronikářů, kteří vedli zápisy do školních kronik a dali tím k dispozici množství materiálů týkajících se borovanského školství. Abych tuto práci mohla napsat, prozkoumala jsem literaturu i prameny, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury na konci práce.

Čerpání informací k mé bakalářské práci probíhalo převážně z kronik, neboť jsou nejpečlivěji psanými dokumenty z doby, o které píší. Obecní kroniky o situaci borovanského školství hovoří jen velmi obecně a stručně, často i jen zmínkou nebo jedním souvětím. Dalším přínosným podkladem mé práce je Vlastivědný sborník vydaný k 800. výročí první zprávy o obci, kde je kompletně popsána historie Borovan a pro mne důležitá historie školství. Nicméně je potřeba brát tuto knihu s jistou rezervou, protože je psána v době komunismu. Veškeré informace získané z těchto knih jsem se snažila ověřit pomocí dostupných zdrojů, které se týkají Borovan, abych předešla nepřesným nebo dokonce lživým tvrzením ve své práci. Vzhledem k omezeným možnostem čerpání zdrojů, které jsem používala k vytvoření mé bakalářské práce, jsem si vědoma, že se v některých případech nelze vyhnout subjektivnímu posouzení.

Téma historie borovanského školství bylo zpracováno zatím jen ve školních kronikách a stručně se mu věnuje kapitola ve vlastivědném sborníku, který byl vydán k osmistému výročí města. Kroniky obce, jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, píší o borovanském školství velice obecně, a proto byly v práci použity spíše pro srovnání informací, které jsem získala z kronik školních.

Dochované zdroje nepopisují jednotlivé školy a jejich vývoj rovnoměrně, proto je v práci patrná jistá pramenná nedostatečnost.

Mým cílem je zachytit důležité okamžiky z historie školství a popsat nelehkou cestu, kterou protínaly obě světové války právě pomocí již výše zmíněných kronik.

V této bakalářské práci představuji shrnutí dějin, které jsou v kronikách rozepsány rok od roku a zachycení důležitých okamžiků historie školství. Použitá literatura, jejíž přesné citace jsem uvedla ve zdrojích, mi určila strukturu práce. Práci

dělím do pěti kapitol, které jsou dále tematicky členěny do podkapitol a jsou řazeny v chronologickém pořadí.

V začátku práce představím obecné dějiny města Borovan, které považuji na úvod jako jeho adekvátní představení a uvedení do historie i současnosti. Případné zájemce, kteří se chtějí seznámit s bližšími informacemi z historie Borovan, bych odkázala na obecní kroniky, které jsou dostupné v digitální podobě na internetových stránkách Státního oblastního archivu Třeboň.

Navazující kapitolou shrnuji a popisuji dějiny školství, které jsou jakýmsi celkovým a obecným shrnutím historie od počátku borovanského školství, které je datováno do doby před třicetiletou válkou, přes první i druhou světovou válku až k době poválečné.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na školství v období od roku 1918 do roku 1938. Součástí této kapitoly je historie obecné školy a zřízení pokračovací školy, u které popisují důležité osobnosti, které se o fungování školství v Borovanech zasloužily. K obecné škole z této doby existuje jen málo informací, které jsou převážně obecného charakteru. Důležité okamžiky obecné školy jsou zachyceny v nedostatku míst pro žáky, nevyhovujícími učebnami a řešením těchto nedostatků. O učitelích, vyučovaných předmětech nebo žácích existuje jen stručná zmínka. V tomto období kronika vyzdvihuje převážně hospodářskou školu. Na konci kapitoly jsou shrnuty události a akce školy spolu se stručně vneseným přehledem žáků.

Čtvrtá kapitola je zaměřena pouze na období druhé světové války. Dále je pak popsáno zřízení měšťanské školy, německé obecné školy a dopady německé vlády konkrétně na borovanské školství a na české žáky.

Poslední kapitola popisuje již stručněji poválečné období obecně i přímo v Borovanech a stručný přehled školních let 1946 - 1948. Jedná se o přehled událostí, oslav a výročí, které po několikaletých útrapách mohli Češi nyní svobodně slavit. V porovnání s kapitolou školství během druhé světové války je toto období klidné.

Při tvorbě své práce jsem využila především metodu přímou, synchronní a komparativní. Pevně věřím, že má práce pomůže ve shrnutí a zmapování vzdělávání v Borovanech v době mezi lety 1918-1948.

1 Dějiny Borovan

1.1 Historie Borovan do konce 1. světové války

O samotných dějinách Borovan toho zatím nebylo napsáno mnoho. Jedním z mála textů je tendenčně psaný sborník z časů komunismu, resp. z roku 1986, kde se o dějinách tohoto města říká: „*Naši předkové se museli naučit uživit se v chudém borovanském kraji, museli překonat mnohé obtíže a rány osudu, zažili útrapy válek a poddanské strádání u několikeré vrchnosti. Teprve po 1. světové válce přišla samostatnost Československa a po jeho osvobození v roce 1945 začal největší rozvoj Borovan.*“¹ Je tedy jasné, že tento zdroj je třeba přijímat jen se značnou rezervou.

Každopádně známé zdroje se shodují na tom, že první zmínka o Borovanech pochází z roku 1186.²

Ke konci 13. století patřilo město k majetku třeboňsko-landštejnské linie Vítkovců. Jako vlastník byl uveden Vok z Borovan. Později se stala vlastníkem i Vokova dcera Ludmila. V polovině 14. století historické prameny mluví o Vilému z Landštejna, kterému patřily Borovany v tomto období. Ten ale zanedlouho zemřel a po sporech mezi jeho příbuznými připadly Borovany do moci Keruši, jež byla sestřenicí Vilémových potomků.³

Roku 1359 ale potvrdil Vítek, pán Nových Hradů, že prodává bratrům z Rožmberka Petrovi, Joštovi, Oldřichovi a Janovi panství Nové Hrady, kam spadaly i Borovany. Od této chvíle bylo město v majetku rožmberské větve Vítkovců. Historické dokumenty o několik let později dokládají, že Oldřich, jeden z rožmberských bratrů, ke konci 14. století Borovany prodal nebo daroval, ale o novém

¹ Tato citace se nalézá v úvodní části této publikace. *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 7. Dále srov. PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 49-64.

² Srov. LANCINGER, L. Borovany zámek. In *Zámek, bývalá prelatura proboštství augustiniánů kanovníků*. Praha, 1998, s. 1. Dále srov. PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 49-64.

³ Srov. KOVÁŘ, D. Z historie Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 4. Dále srov. Zbytky původní stavby augustiniánského kláštera v Borovanech. In *Čtvrtá roční zpráva české reálné školy „Matice školské“ v Českých Budějovicích za školní rok 1888*. České Budějovice, 1888, s. 5. Autor tohoto textu není uveden, jedná se pravděpodobně o výroční zprávu.

vlastníku neexistuje žádný záznam. Zmínka o nových majitelích Borovan přichází až z počátku 15. století, kdy město patří do majetku drobné šlechty.⁴

Mezi nejvýznamnější osobnost Borovan v tomto období nepochybně patří Petr z Lindy, který zde založil v polovině 15. století borovanský klášter a kostel Navštívení Panny Marie, který je vystavěn v pozdně gotickém slohu a je propojen s klášteřem.

Později byla v kostele zřízena krypta pro členy řádu.⁵ Interiér kostela zdobí fresky, na kterých se nachází výjevy ze života Panny Marie, které jsou pojmenovány jako Narození, Zasnoubení, Zvěstování a Obětování v chrámu. Oltář borovanského kostela pochází z pozdější doby a patří k němu sochy sv. Augustina, sv. Adolfa, sv. Václava, sv. Leopolda a sv. Floriána. Tento oltář byl zhotoven řezbářem Adamem Claudiem a truhlářem Johannem Halberem. Obraz zdobící oltář pochází od vlámského malíře Franse de Neve. Boční oltář byl vytvořen až o několik století později, stejně tak jako varhany, které nyní zdobí borovanský kostel.⁶

Impulsem k založení kláštera byla pro Petra z Lindy smrt jeho syna Martina. O tom, kdo klášter postavil, nejsou žádné zmínky, ale předpokládá se, že hlavními aktéry byli dva stavitelé.⁷ Ke klášteru patří také křížová chodba, která byla postavena v 15. století a ve které je znázorněna lipová větvička jako znak Petra z Lindy a růže jako znak Rožmberků. Tyto dva symboly poukazují na to, kdo budoval klášter. Nejdříve Petr z Lindy a později Rožmberkové.⁸ Klášter, stejně tak jako křížová chodba, byly v době třicetileté války poškozeny a jejich podoba byla vlivem nastupujícího barokního slohu pozměněna.⁹

Tento klášter vzkvétal přibližně sto let. Poté nastal problém s hospodařením, které zapříčinil probošt Matěj Kozka z Rynárce a Vilém z Rožmberka byl nucen klášter

⁴ Srov. PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 49-64.

⁵ Srov. HOMOLKA, J., MALÍK, S. Poslední borovanský prelát. In *Borovany v pověstech a současnosti*, 1981, s. 16.

⁶ Srov. *Borovany v čase minulém...* [online] Město Borovany, 2013 [cit. 2013-12-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.borovany-cb.cz/html/prezentace/bvcase/intime.htm>>. Dále srov. PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 49-64.

⁷ Srov. BRANIŠ, J. Zbytky původní stavby augustiniánského kláštera v Borovanech. In *Zpráva české reálné školy v Českých Budějovicích, ročník 4* (1888), s. 164-171.

⁸ Srov. *Borovany v čase minulém...* [online] Město Borovany, 2013 [cit. 2013-29-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.borovany-cb.cz/html/prezentace/bvcase/intime.htm>>.

⁹ Srov. ŠEDA, O. Borovany a okolí v předbělohorském období a v době českého stavovského povstání. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 65-68. Dále srov. KOVÁŘ, D. Procházka po pamětihodnostech Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 31-59.

roku 1564 zrušit. V období třicetileté války byl klášter poničen a vypálen. Jeho obnovení nastalo v roce 1663 za vlády Ferdinanda III.¹⁰

Po tomto období ovládli Borovany Rožmberkové, kteří je okolo roku 1578 povýšili na městys, a tak získaly i svůj vlastní znak.

„Po smrti posledního Rožmberka Petra Voka v roce 1611 se borovanskou vrchností stali na devět let Švamberkové, kteří však doplatili na svou účast ve stavovském povstání konfiskací majetku.“¹¹ Po stavovském povstání se Borovany dostaly do majetku císaři a později augustiniánům, kteří v polovině 17. století osídlili klášter. V průběhu třicetileté války byly Borovany značně poničeny, takže v polovině 17. století bylo třeba provést značné opravy. Při návštěvě císaře Ferdinanda III.¹² bylo Borovanům potvrzeno obnovení starších privilegií a darována některá nová.

Výrazné stavební práce zaznamenal klášter v 18. století, kdy byla také postavena prelatura, ve které se nacházelo sídlo probošta.¹³

V rámci josefínských reforem byl borovanský klášter augustiniánů v roce 1785 zrušen a jeho majetek převeden náboženského fondu.¹⁴ Po odchodu řeholníků byl klášter koupen Schwarzenberky a přebudován na zámek.¹⁵ Nad hlavní bránou do zámku je umístěn jejich rodový znak. Z průchodu do zámeckého nádvoří jsou po obou stranách vstupy do zámeckých prostor a na nádvoří najdeme kamennou kašnu.¹⁶

V 18. století byla na severní straně kostela postavena barokní kaple, do které je vstup z křížové chodby kláštera. Tato kaple je zasvěcena Panně Marii Karmelské, též nazývanou jako Pannou Marií Škapulířovou. Kaple byla vymalována Františkem Prokyšem, který též Pannu Marii Škapulířovou ztvárnil na oltářním obraze.

¹⁰ Srov. PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 54-58.

¹¹ KOVÁŘ, D. Z historie Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 18-19.

¹² Srov. ČORNEJ, P. Panovníci českých zemí. In *234 českých osobností*. Brno: Centa, spol. s.r.o., Brno, 2003, s. 47.

¹³ Srov. KOVÁŘ, D. Z historie Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 22.

¹⁴ Srov. LACINGER, L. In *Borovany: 1. etapa stavebně historického průzkumu zámku*. Praha: 1998. Rukopis uložen na Městském úřadě v Borovanech, s. 7.

¹⁵ Srov. LACINGER, L. In *Borovany: 1. etapa stavebně historického průzkumu zámku*. Praha: 1998. Rukopis uložen na Městském úřadě v Borovanech, s. 7.

¹⁶ Srov. SLAVKO, P. Urbanistické hodnoty Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 111.

Z tohoto období pochází také kazatelna, která se nachází v kapli,¹⁷ a také kostelní věž, která zdobí město dodnes. Uvnitř věže se nacházejí čtyři zvony.¹⁸

V 19. století se Borovany staly samostatnou obcí spadající pod Trhové Sviny a patřící k okresu České Budějovice. K rozkvětu přispělo zavedení železnice v roce 1869, a také skutečnost, že se v Borovanech začala těžit křemelina, kterou na počátku 20. století prováděla společnost Calofrig.

Dalším dobovým mezníkem byl rok 1914, kdy zavraždění Ferdinanda d'Este vyvolalo začátek první světové války, o čemž hovoří borovanská kronika takto: „*Proto odhodlali se vlastenečtí mladíci Srbští odstraniti strůjce plánu arcivévodu d'Este, což mělo za následek vypuknutí veliké světové války, která by se byla pravděpodobně později dostavila, tímto však byla urychlena.*“¹⁹ I borovanských obyvatel se tato událost dotkla a někteří muži museli jít bojovat do války. Borovany měly 35 padlých na válečných frontách, kterým byl na památku vybudován pomník na dřívějším borovanském hřbitově.

1.2 Historie Borovan od roku 1918 do roku 1948

Konec války a vznik samostatného Československa²⁰ našlo svůj velký ohlas i v Borovanech. Borovanská kronika hovoří o velké radosti a uskutečňovaných oslavách, když se zpráva o samostatném Československu roznesla po obci.²¹ Na počest samostatného státu byl uspořádán průvod obcí a celkové oslavy pokračovaly až do listopadu 1918, kdy vyvrcholily výročím bělohorské bitvy.²² Další léta, která předcházela druhé světové válce, probíhala v duchu hospodářské krize, která se projevovala v celém státě. Tato doba byla i zároveň krizí v politice. Ještě před tím, než zvítězil nacismus v Německu, pronikali na jih Čech propagátoři tohoto hnutí a děsili české obyvatele vypuknutím další světové války, kterou povede

¹⁷ Srov. KOVÁŘ, D. Procházka po pamětihodnostech Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 31 – 59. Dále srov. SLAVKO, P. Urbanistické hodnoty Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 109-111.

¹⁸ Srov. SLAVKO, P. Urbanistické hodnoty Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 109-111. Dále srov. KOVÁŘ, D. Procházka po pamětihodnostech Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 31 – 59.

¹⁹ Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 96.

²⁰ Srov. ČORNEJ, P. Panovníci českých zemí. In *234 českých osobností*. Brno: Centa, spol. s.r.o., Brno, 2003, s. 57.

²¹ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 110.

²² Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 109-112. Dále srov. KRÝDL, M. Borovany mezi dvěma světovými válkami. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 171.

Německo a bude chtít získat Československo, jak tvrdí autor kapitoly ve Vlastivědném sborníku. Borovanští měli strach, že válka opravdu nastane a tak například oslava výročí vzniku hasičského sboru proběhla spíše jako cvičení v případě, že by byly Borovany ohroženy válkou. V této době proběhl i cvičný nálet letecké obrany na Borovany, jehož atmosféru dokreslovala houkající siréna na náměstí.²³ Obava z odtržení pohraničí od Československa, nepřidávala borovanským občanům na klidu. V případě, že by k odtržení došlo, byli by moc blízko k německému území a tak vznikaly obavy z nastolení „německého pořádku“ v Borovanech.²⁴

Lidé se báli Německa i války, když Hitler se v Německu dostal k moci a začal se připravovat na uskutečnění svého cíle, který popsal v knize Mein Kampf. Chtěl docílit nadvlády německé rasy v celosvětovém měřítku a jeho cesta k naplnění tohoto cíle stála život zhruba 50 miliónů nevinných lidí, mezi něž samozřejmě počítáme i borovanské obyvatelstvo. V Hitlerově vizi o rozšíření prostoru pro německé obyvatelstvo jsme jako stát byli velmi ohroženi. Hlásal, že Němci, kteří zde žijí, jsou od nás týráni a tak si vymyslel záminku pro vpád do Československa. Tato záminka spočívala v osvobození německých občanů. Československá vláda chtěla chránit své obyvatelstvo a tak se i v Borovanech stavěly vojenské kryty, z nichž některé jsou dochovány dodnes.²⁵ „K této době se váže jedna významná borovanská událost. Šlo o odhalení pomníku padlých za světové války 1914-1918. Dvacet let trvalo, než se našly prostředky, aby mohla být důstojně uctěna památka těch, kteří položili daleko od domova své životy za kapitalistické zájmy.“²⁶ Uctění této památky provázelo několik dramatických událostí, kdy byli muži povoláni do války a bylo nezbytné pietní akt zrušit. Nakonec odhalení pomníku proběhlo, ale jeho finální podoba byla odhalena až po skončení války.²⁷

Koncem roku 1938 vládla v Borovanech obava z nadcházejícího období, kterou popisuje pan Kadlec ve své kapitole ve Vlastivědném sborníku. Dne 15. března 1939 se republikou roznesla zpráva o obsazení naší vlasti německými vojsky.

²³ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 109-120. Dále srov. KRÝDL, M. Borovany mezi dvěma světovými válkami. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 183.

²⁴ Srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 199.

²⁵ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 207-209.

²⁶ KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 199-200.

²⁷ Srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 199-200.

V Borovanech se němečtí vojáci objevili již ten den dopoledne, kdy bylo nevlídné počasí a lidé ze strachu ani nevyšli do ulic.²⁸ První válečnou změnou v Borovanech byl přepis nápisů a cedulí také do německého jazyka. Samozřejmě v pořadí nejprve německém, poté českém.²⁹ Toto období zasáhlo i borovanskou školu, kde se zakázalo vyučování dějepisu a československé literatury a místo zeměpisu se žáci museli po dobu celé války učit jen o velkoněmecké říši. Hned v prvním roce války si také Němci otevřeli v Borovanech svou školu.³⁰

Bohužel po obsazení naší vlasti docházelo v Borovanech k tomu, že Němci měli zájem přijmout do svých řad i obyvatele s českou státní příslušností. Z těchto lidí se poté stali němečtí přísluhovači a udavači. Přesto, že je lidé znali a kontaktu s nimi se vyhýbali, docházelo k věznění a týrání občanů Borovan. Byla to doba, ve které si lidé nebyli jisti, jak dlouho budou naživu. Dobové dokumenty popisují osudy těch, kteří udávali své spoluobčany i to, jak nakonec skončili. Lidé přesto věřili v brzký konec války.

Když začaly nálety na České Budějovice a České Velenice, bylo spojení z Borovan prostřednictvím železnice odříznuto. Hospodářská situace se zhoršovala a lidé v tomto viděli naději na konec války. V květnu 1945, kdy se naši občané této události dočkali, začali řešit své účty s borovanskými nacisty. Nikoliv však krveprolitím. Vše přenechali spravedlnosti.³¹

Po válce byl zvolen národní výbor, který měl 10 členů a převzal moc v Borovanech. Lidé si členy výboru volili před budovou radnice sami. Úkolem těchto výborů bylo navrácení stability, hospodářské a politické situace zpět do „starých“ kolejí. Dále se konaly první poválečné volby.

Během poválečného období v Československu nastaly změny týkající se politiky, obyvatel i režimu. Naše vlast se stala lidově demokratickým státem, v jehož čele stál prezident Edvard Beneš, který zde vládl pomocí prezidentských dekretů, které měly povahu zákona.

²⁸ Srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 201.

²⁹ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. *Kronika měšťanské školy v Borovanech, školní rok 1940-1941*, nečíslováno.

³⁰ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. *Kronika měšťanské školy v Borovanech, školní rok 1939-1940*, nečíslováno. Dále srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 201.

³¹ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 207-225.

Důležitou událostí poválečného období byl odsun Němců z oblasti Sudet. Hlavní příčinou tohoto odsunu bylo přesvědčení obyvatel Československa, kteří si mysleli, že všichni Němci zavinili válku. Majetek, který zde Němci nechali, byl zabaven, případně rozkraden. Existují záznamy o tom, že bylo vyhnáno na tři miliony osob a odsun se zdaleka netýkal jen samotných německých občanů. Odsunuti byli například i Maďaři ze Slovenska nebo Židé, kteří se ještě před začátkem druhé světové války hlásili k německé národnosti. Odsun měl za následek zničení a zpustošení mnoha obcí.³²

Spolu s odsunem souviselo i potrestání zrádců nebo kolaborantů. Na takovéto potrestání se můžeme dívat z více pohledů, ale dnešní doba by měla chápat tehdejší rozhořčení osob zainteresovaných válkou. Tito lidé jistě nehleděli na etická nebo morální hlediska, byli plni pomsty, žalu a vzteku.

³² Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 211-215. Dále srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. *Kronika měšťanské školy v Borovanech, školní rok 1944-1945*, nečíslováno.

2 Dějiny borovanského školství od počátku do roku 1948

2.1 Dějiny borovanského školství do konce 1. světové války

První zmínky o borovanské škole se datují již k době před třicetiletou válkou, kdy existoval seznam katolických farních škol, kde Borovany byly vedeny. V oblasti jižních Čech fungovaly takové školy ještě v Bechyni, Třeboni, Volyni a Mirovicích.³³ V době třicetileté války, kdy byly Borovany zničeny, není o škole žádný záznam, který by kroniky zaznamenaly. Nejbližší důkazy o její existenci pochází ze 17. století, kdy lze vyvodit, že byla budova školy opět obnovena, jak dokumentují záznamy z obecních kronik. Borovanská škola se v období pozdního středověku spojuje s existencí augustiniánského kláštera, který byl založen v roce 1455 a roku 1785 byl zrušen, nicméně jeho zrušení nijak nesouviselo se zánikem školy, protože roku 1774 Marie Terezie nařídila povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let.³⁴ Díky tomuto nařízení vznikaly na farách triviální školy, kde se vyučovalo především náboženství, čtení, psaní a počítání. Jednalo se zřejmě o školu obecnou. V této době se budova školy nacházela v domě č. p. 103, kde byl vybudován i byt pro učitele a školní třída. Číslování této budovy je dnes již jiné a podle informací, které jsem získala, je dnes tato budova pod číslem popisným 179. Koncem 19. století byla otevřena třetí třída, která byla umístěna v sousedském domě č. p. 106, u které je dnes uvedeno číslo popisné 101 a 102. V roce 1886 se všechny třídy i učitelský byt přestěhovaly do nově postavené budovy školy, která byla vystavena naproti dnešnímu autobusovému nádraží.³⁵

Za zmínku stojí i platové odměny učitele. V 90. letech 18. století, kdy v Borovanech učil pan Matěj Matějček z Trhových Svinů, se dochovaly důkazy o tom, jaké mu náležely odměny za vykonanou práci. *„Hotově dostával ročně 37 zlatých. V naturáliích: 5 sudů piva (sud je 496 litrů!), 1 strych a 2 větrele pšenice (strych je 93 l), 8 strychů žita, 1 strych a 2 větrele hrachu. Dále dostával 44 žejdlíků soli (zejdlík staročeský je 0,48 l), 44 žejdlíků přepuštěného másla, 50 liber sýra*

³³ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 155.

³⁴ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Školství*, nečíslováno.

³⁵ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 155.

(libra je 51,4 dkg), 5 liber kaprů a 8 sáhů měkkého palivového dříví (sáh je 1,77 m3).“

³⁶ Takové odměny byly v této době na dobré úrovni.

Školu v Borovanech navštěvovaly i děti z přilehlých osad Vrcov, Radostice, Dvorec, Hluboká a do roku 1788 i děti z Ostrolovského Újezda, kde v tomtéž roce vznikla samostatná triviální škola.³⁷ Tyto obce měli k borovanské škole tzv. dodávkové povinnosti, které spočívaly v tom, že v naturáliích dodávaly do školy potraviny v určeném objemu, jako například vejce, ječmen, žito apod., a to každoročně. Tento systém fungoval až do poloviny 19. století. Níže popsání dodávkové povinnosti pocházejí z konce 18. století, kdy byl tento systém zaveden.

„Bylo to ročně celkem:

a) 11 mandelů 13 snopů žita v slámě (mandel je 15 snopů),

b) 10 mandelů 11 snopů ovsa v slámě,

c) 107 mis žita v zrně (mísa žita nebo ovsa byla 6 žejdlíků, staročeský žejdlík je 0,48 l),

d) 107 mis ovsa v zrně,

e) 107 mis ječmene (mísa ječmene byla jen 3 žejdlíky),

f) 123 žemlí lnu (psáno lenu) (1 žemle je 9,67 dkg),

g) 11 kop 5 kusů vajec.“³⁸

Roku 1848 byla zrušena robota a tím došlo i ke změně v platových podmínkách učitele tak, že bylo cílem naturální dávky přeměnit v dávky peněžité. Později, v roce 1869, začali učitelé dostávat platy od školního úřadu a podmínky pro výplaty byly sjednoceny v celé monarchii.

Borovany neměly vlastní budovu školy a třídy sídlící v domě č. p. 103 a č. p. 106, které patřily klášteru, byly postupem času nedostačující z důvodu vlhkosti, malého prostoru a nevýhodné polohy u silnice.³⁹ Počet žáků se zvyšoval od poloviny 19. století a záznamy z kroniky potvrzují, že od školního roku 1879/1880 navštěvovalo školu celkem 170 chlapců a 151 dívek. Tento počet zůstává přibližně stejný až do konce 19. století. Významnou událostí byla zpráva o tom, že dne 12. listopadu 1885 bylo místní školní radou schváleno, že se vystaví nová

³⁶ BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 156.

³⁷ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Školství*, nečíslováno.

³⁸ BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 156.

³⁹ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Školství*, nečíslováno.

čtyřtřídní školní budova. Základní kámen této budovy byl vysvěcen 18. května 1886 a 30. listopadu 1886 byla škola zkolaudována. Poté proběhlo přestěhování bývalých tříd i učitele a dne 1. dubna 1887 začalo vyučování.⁴⁰

S historií borovanského školství souvisí i učitelé, kteří zde působili. Mezi první učitele patří již zmíněný Matěj Matějček, který zároveň zastával funkci varhaníka, ale například jeho vzdělání k učitelské činnosti není vůbec známo. Archivní zdroje dokládají skutečnost, že ovládal slovem i písmem německý jazyk.

Podrobněji se učitelům kroniky začaly věnovat až od roku 1848, kdy už máme doložený seznam těch, kteří na borovanské škole učili, odkud pocházeli a co ovládali. Změna ve vzdělání samotných učitelů přišla poprvé v roce 1869, kdy školský zákon určil vystudovat čtyřleté učitelské ústavy. První, kdo dokončil školským zákonem nařízený předpis, byl v Borovanech pan František Pelikán.⁴¹

Přesuneme-li se do doby před první světovou válkou, můžeme říci, že v Borovanech v této době bylo obecné školství na dobré úrovni. Navýšil se počet žáků a budova, jak se již zmíněno výše, která byla postavena roku 1886, přestávala vyhovovat svou velikostí.⁴² Začalo se uvažovat o tom, že bude potřeba vybudovat přístavbu. Nicméně se tento plán nerealizoval z důvodu finančních potíží. Z tohoto důvodu se město usneslo založit tzv. pokračovací školu, která měla za úkol dále vzdělávat žáky, kteří již absolvovali obecnou školu.⁴³ Borovanští občané díky nárůstu populace kladli důraz na prestiž města a požadovali založení školy měšťanské.

⁴⁰ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 215-216. Dále srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 157-158. Dále srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Školství*, nečíslováno. Obě publikace hovoří o tomtéž. Lze tedy předpokládat, že p. Bosák čerpal právě z této části školní kroniky.

⁴¹ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 215-216. Dále srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 158-160.

⁴² Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 215-216. Dále srov. Základní škola Borovany [online], 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.zsborovany.cz/historie/>>.

⁴³ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 157-158.

2.2 Dějiny borovanského školství od roku 1918 do roku 1948

Základní školy se v této době dělily na obecné a měšťanské, střední školy existovaly jako gymnázia, dále pak existovaly obchodní akademie, hospodářské a průmyslové školy. Roku 1922 byly do škol zavedeny nové předměty doplněné o ruční práce pro chlapce, domácí nauka pro dívky, povinný tělocvik a občanská nauka.

Borovany již v letech 1921 měly počet obyvatel 1107 bez okolních osad. Zastupitelstvo města se roku 1924 shodlo na tom, že je třeba založit měšťanskou školu a vzalo na sebe náklady s tím spojené. Plán se ale neuskutečnil. V první polovině roku 1935 se obecní zastupitelstvo znovu pokusilo zažádat o zřízení měšťanské školy a obec za tímto účelem chtěla odkoupit místní schwarzenberský zámek. Po provedení prohlídky bylo zjištěno, že budova je způsobilá k založení školy a koncem roku 1935 se zastupitelstvo rozhodlo odkoupit budovu za cenu 170 000 Kč. Roku 1937 byla znovu podána žádost na vybudování měšťanské školy, ale opět akce nebyla dokončena z důvodu, že okresní školní rada přidělila Borovany ke škole do Ledenic a město muselo Ledenicím platit ročně 2233 Kč za udržování budovy.⁴⁴

Ještě před začátkem druhé světové války, v roce 1938, bylo mnichovským diktátem odtrženo jihočeské pohraničí. Nastala situace, kdy bylo mnoho učitelů bez zaměstnání, školy se slučovaly a právě do Borovan byla přesunuta měšťanská škola z Nových Hradů. Nakonec na počátku roku 1939 byla škola v zámku založena i přes těžkou dobu, nedostatek finančních prostředků a mnoho ostatních problémů. Tuto měšťanskou školu navštěvovaly i děti z Hluboké u Borovan, Vrcova, Olešnice, Těšínova a Jílovic. V počátcích této školy bylo zapsáno ke studiu 189 žáků, z toho 69 dívek. Těžké období zasáhlo školu dne 19. dubna 1940, kdy bylo nařízeno odvézt do Ústí nad Labem a dalších míst vybavení školy, včetně nábytku, českých knih atd. Aby se mohlo obnovit vyučování, musela si škola vypomoci s vybavením starých obecných škol v Borovanech, Ledenicích a Radosticích. Naštěstí finančně přispěli i movitější občané Borovan a škola se postupně mohla vybavit dle potřeby. Existenci školy ohrozilo rozhodnutí Němců o tom, že školu nechtěli přeměnit na újezdni. Tentokrát se borovanští rozhodli dotovat školu z vlastních prostředků. Němci se nedokázali smířit s tím, že čeští žáci navštěvují obecnou školu, poté nastoupí do měšťanské a dostává se jim tedy vyšší vzdělání než dětem německým, které chodí

⁴⁴ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 160-164.

jen do škol obecných. Z tohoto důvodu se škola z měšťanské přejmenovala na hlavní školu. V době druhé světové války se borovanská škola setkala s tím, že se stal povinným vyučovacím předmětem německý jazyk. Zakázalo se vyučovat v češtině a němčina se učila na úkor dějepisu, jehož učení bylo zastaveno, na úkor zeměpisu a dalších důležitých předmětů. Samozřejmě byly zničeny české učebnice a nové, ty německé, vznikaly pomalu a byl jich nedostatek. Probíhaly inspekce a učitelé museli skládat zkoušky z německého jazyka. Během válečného období bylo často narušeno nebo přerušeno vyučování, například z důvodu nedostatku uhlí.⁴⁵

Důležitým faktem je, že v Borovanech v době protektorátu vznikla německá škola. Statistiky ukazují, že k roku 1930 žilo v Borovanech jen 5 Němců. V roce 1939 už jich bylo 26. Tehdy bylo napočítáno 14 dětí, které budou navštěvovat německou školu a ta byla nakonec nařízením umístěna v domě pana Benedy, který provozoval hospodskou činnost. Ten tím přišel k finanční újmě, protože české obyvatelstvo se k němu obrátilo zády, byť mu školu v jeho prostorách přikázali zřídit Němci. Ve školním roce 1939/1940 již německou školu navštěvovalo 23 dětí, včetně německých dětí z Petrovic a Ledenic. Během školního roku 1941/1942 byl v jižních Čechách vyvíjen tlak na zvýšení počtu žáků v německých školách, a tak musely začít navštěvovat tyto školy i děti českých rodin jen proto, že se třeba v rodině objevilo německé jméno. Němci samozřejmě pocítovali odpor ze strany českého lidu, nicméně ho odráželi materiálními výhodami, popřípadě vyhrožovali odebráním dítěte. Ve školním roce 1942/1943 počet žáků v německé škole přesto poklesl. Další válečné roky byly pro borovanské školství klidným obdobím. Změna nastala v zimě na přelomu let 1944/1945, kdy život v borovanské škole utichl z toho důvodu, že v únoru 1945 bylo do Borovan přiděleno 200 německých uprchlíků, kteří se ubytovali právě v prostorách školy. Dne 5. května 1945 byla na borovanském zámku vyvěšena státní vlajka a 10. května byly Borovany osvobozeny sovětskou armádou.

Po skončení 2. světové války vznikla myšlenka výstavby nové školní budovy, která měla stát v zámecké zahradě, ale k realizaci stavby nedošlo.⁴⁶

⁴⁵ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Hlavní škola*, nečíslováno. Dále srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 164-165.

⁴⁶ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 164-166.

3 Školství v letech 1918-1938

3.1 Obecná škola

Ještě v době před první světovou válkou se kroniky zmiňují o tom, že obecná škola v Borovanech byla na velmi dobré úrovni, zvyšoval se počet žactva a jediný problém, který v té době školství řešilo, byl nedostatek místa nebo nevhodné učebny.

Zachované dokumenty poukazují na umístění školy v budovách patřících knížeti Janu Adolfovi z rodu Schwarzenbergů. Jednalo se o budovu č. p. 103, která patřila ke klášteru a budovu č. p. 106. Místa, kde byly třídy rozmístěny, byla nevyhovující. Školní třídy ležící u silnice byly malé a vlhké, tudíž pro děti i učitelský sbor neuspokojivé či dokonce, jak zmiňují historické dokumenty, i nezdravé.⁴⁷

Ke konci 19. století bylo rozhodnuto, aby byla zřízena nová školní budova, která bude naplňovat očekávání jak ze strany pedagogů, tak i dětí a bude vyhovovat svou velikostí i zázemím. Po podání návrhu i rozpočtu pro stavbu školy bylo schváleno její vybudování. Čtyřtřídní škola byla tedy vystavěna a postupně se třídy, které byly rozmístěny po budovách v obci, sjednotily do nové budovy. Koncem 19. století byla škola i slavnostně vysvěcena. Obecná škola v Borovanech byla hojně navštěvována a poskytovala žákům elementární, tedy základní vzdělání. Výuka byla zaměřena na čtení, psaní a počítání, později se rozšířila o ruční práce pro chlapce i dívky.⁴⁸

V obecné škole probíhala výuka, jak je již zmíněno výše, jen na úrovni elementárního vzdělávání a proto borovanští usilovali o zřízení navazující školy, která by měla žáky naučit hospodaření a dalším nezbytným dovednostem, které je připraví na budoucí život. Bylo tedy rozhodnuto, že po vzoru škol živnostenských, bude v Borovanech zřízena škola hospodářská, kterou budou navštěvovat žáci, kteří již absolvovali obecnou školu.⁴⁹

Více informací kroniky ani další dostupné dokumenty neuvádějí. Proto je kapitola o obecné škole v letech 1918-1948 velmi stručná a obecná. Největší pozornost v tomto období byla věnována škole hospodářské.

⁴⁷ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika měšťanské školy v Borovanech, Úvod*, nečíslováno.

⁴⁸ Srov. Základní škola Borovany [online], 2014 [cit. 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.zsborovany.cz/historie/>>.

⁴⁹ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí prvé zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 161.

3.2 Hospodářská škola

3.2.1 Založení školy a její rozvoj

Ještě před začátkem první světové války projevili borovanští učitelé František Červenka, Rudolf Netáhlík a Jak Žáček zájem o zřízení hospodářské pokračovací školy, která měla fungovat po vzoru školy živnostenské. Svou snahu přednesli v té době nejvýznamnějším hospodářům Borovan, především panu Klečkovi, jenž byl movitým občanem a kterému se nápad zřízení hospodářské školy nejen líbil, ale slíbil podporu při realizaci. Pan Červenka absolvoval k dosažení tohoto cíle pětinedělní kurz, který byl nutný k pedagogické činnosti na hospodářské škole. Celý plán realizace ale zastavila první světová válka, která významně zasáhla do dějin Československa. Pro borovanské školství byla velkou ztrátou smrt Františka Červenky, který padl na italském bojišti 17. února 1917. Nejenže rodina se dvěma dětmi ztratila otce, ale i škola přišla o pedagoga, který do učení vkládal srdce a pro pokrok borovanské školy byl ochoten udělat maximum.⁵⁰

Po událostech z 28. října 1918, kdy jak praví kronika borovanské školy „*Samostatný stát československý vstoupil v život*“⁵¹ se z původních třech pedagogů sešli jen dva z důvodu, jak již bylo zmíněno, že pan Červenka zahynul na italském bojišti v první světové válce. Tento nadšený a poctivý učitel byl nahrazen Františkem Matuškou. Znovu se začalo jednat o pokračovací hospodářské škole. Podporu této myšlenky vyjádřili zejména ti, kteří se zabývali zemědělským odvětvím. A na základě odpovědí z dotazů jim položených byla sestavena osnova školy. „*Dobrymi rádcí byli zvláště docent pedagogiky František Chudoba v Praze a odborný učitel hospodářských škol Jan Valchář z Bojišť u Ledče nad Sázavou.*“⁵² Nastal ale problém s realizací školy, když zjistil Rudolf Netáhlík, že jeho návrh je na obecním výboru naprosto bez odezvy a chtěl tuto snahu o zřízení hospodářské školy vzdát. Ale učitel Jan Žáček učinil další pokus o zřízení školy a jako náhradní řešení bylo navrhováno, aby hospodářské nauky byly zavedeny ve škole živnostenské. Až poté, co byl František Matuška, který nahradil zesnulého Františka Červenku, zvolen do obecního výboru, byl návrh na zřízení

⁵⁰ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Zřízení hospodářské školy pokračovací*, nečíslováno.

⁵¹ Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Zřízení hospodářské školy pokračovací*, nečíslováno.

⁵² Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Zřízení hospodářské školy pokračovací*, nečíslováno.

hospodářské školy přijat. Bylo složité získat finanční podporu pro zamýšlenou školu, a tak učitelé museli přislíbit, že v případě, že Borovany nebudou moci dát finanční podporu škole, nebudou oni požadovat náhrady za vyučování. Nakonec ale návrh získal své příznivce jak v řadách občanů, tak v řadách obecního výboru a byl schválen příspěvek škole 100 Kč ročně a odůvodněn tím, že je to zanedbatelná částka oproti tomu, co škola přinese žákům a jak dobře je dokáže připravit na jejich budoucí povolání zemědělců nebo hospodářů. Dne 21. října 1919 byl odhlasován návrh školy a i přes problémy, které se zde ještě naskytly, se 1. listopadu 1919 pokračovací škola hospodářská slavnostně otevřela. „*Zapsáno bylo celkem 34 žáků, z toho 26 z Borovan (13 hochů + 13 dívek), 4 z Hluboké a 4 z Radostic. Učitelský sbor byl šestičlenný.*“⁵³ Vyučovalo se zde například lesnictví i ženské ruční práce. A tak se žákům Borovan dostalo odborné hospodářské vzdělání, kterého mohli po 14. roce věku dosáhnout. Vyučování probíhalo 2x v týdnu, vždy ve čtvrtek a v neděli v době od 8 do 12 hodin. Rozdělení vyučovacích hodin bylo 2 hodiny pro češtinu, 2 hodiny polního hospodářství a po hodině se výuka zaměřovala na počty, měřičství, zahradnictví a zvěrolékařství a nauku o chovu dobytka.

V této době byla hospodářská škola pokračovací vlastně obdobou dřívějších pokračovacích škol průmyslových, které se přejmenovaly na školy živnostenské.⁵⁴

„*Tak vzájemnou podporou zvláště členů učitelského sboru dočkaly se Borovany školy, jež svým druhem je snad jedinečná v celém našem státě a jež svým účelem dočká se asi v brzku přečetných následovníků.*“⁵⁵

3.2.2 Členové školního výboru

Mezi členy školního výboru hospodářské školy patřil František Malík, Karel Frelich, František Havlíček, Jan Bakalář, Rudolf Klečka, Čeněk Kubíček a Jan Šotka.⁵⁶

František Malík se narodil 29. 12. 1870 v Borovanech, absolvoval trojtřídní školu, dva ročníky anglické školy jazykové v Chicagu v Americe a vyučil se kupcem. Byl členem okresního výboru, předsedou organizace republikové strany českého

⁵³ Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Zřízení hospodářské školy pokračovací*, nečíslováno.

⁵⁴ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, str. 122.

⁵⁵ Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Zřízení hospodářské školy pokračovací*, nečíslováno.

⁵⁶ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha*, nečíslováno.

venkova, jednatelem hasičů v Trocnově a poté i v Borovanech, jednatelem hospodářského spolku a 2x i starostou Borovan.⁵⁷

Karel Frelich byl také rodákem z Borovan a narodil se 1. 11. 1872. Vystudoval také trojtřídní školu jako František Malík a působil jako člen obecního výboru, pokladník obce a předseda místního hospodářského spolku.⁵⁸

O dalším členu školního výboru Františku Havlíčkovi kroniky hovoří jako o zámečnickovi z Borovan. Ale datum ani místo jeho narození není uvedeno.⁵⁹

Jan Bakalář se narodil 5. 6. 1880 v Borovanech a byl zedníkem a rolníkem. Absolvoval čtyřtřídní školu a poté se ve Vídni vyučil zednictví a řemeslo ve Vídni i vykonával. V Borovanech působil jako člen většiny místních spolků.⁶⁰

Rudolf Klečka se narodil 4. 5. 1893 též v Borovanech a vychodil pětiletou obecní školu v Borovanech, poté dvouletou zimní hospodářskou školu v Jindřichově Hradci a dvouletou živnostenskou školu také v Borovanech. Byl předsedou borovanského Sokola.⁶¹

Další z členů byl Čeněk Kubíček, který pocházel též z Borovan a narodil se 5.4.1864. Pracoval jako listonoš a byl členem hospodářského spolku. Ve školním výboru zastával funkci náhradníka.⁶²

Posledním členem školního výboru byl Jan Šotka, který se narodil 24. 11. 1876 v Borovanech a pracoval jako soustružník a domkář. Absolvoval pětiletou obecnou školu v Horním Jelení poblíž Vysokého Mýta a trojtřídní školu v Pardubicích, která ho připravila na řemeslo soustružnictví.⁶³

⁵⁷ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 122.

⁵⁸ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. Výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

⁵⁹ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. Výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶⁰ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 122.

Dále srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶¹ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶² Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶³ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První členové škol. výboru hospodářské školy*, nečíslováno.

3.2.3 Učitelé hospodářské školy

Jako první učitelé na hospodářské škole působili Rudolf Netáhlík, Jan Žáček, František Kautmann, František Matuška, Marie Petříková a František Hojdar.

Rudolf Netáhlík působil jako správce živnostenské školy, ve které byla umístěna i pokračovací hospodářská škola. Zároveň vyučoval i v obecné škole v Borovanech. Narodil se 31. 8. 1874 v Kouřimi u Kolína nad Labem a vystudoval obecnou a měšťanskou školu, poté úspěšně dokončil učitelský ústav v Brně, kde 17. 7. 1894 složil zkoušku dospělosti. Aby mohl vyučovat, musel ještě složit zkoušku učitelské způsobilosti, kterou vykonal 16. 11. 1896 v Praze. Pedagogickou činnost provozoval v Doubravicích, Římově, Radosticích a Borovanech.⁶⁴

Jan Žáček pocházel z Drahonice u Vodňan, kde se 10. 8. 1883 narodil. Stejně jako Rudolf Netáhlík absolvoval zkoušku dospělosti a učitelské způsobilosti a po roce 1905 začal vyučovat v Borovanech, kde už zůstal. Jen v případě potřeby vyučoval ještě v Třebči, Radosticích a rok působil v Žabovřeskách.⁶⁵

František Kautmann se narodil 3. 7. 1886 v Krči u Protivína. Studium absolvoval v Českých Budějovicích a v Písku, kde roku 1906 složil maturitní zkoušku. Dva roky poté složil zkoušku učitelské způsobilosti a pedagogickou činnost provozoval na škole v Olešnici. Do borovanské školy přišel na základě dekretu z 12. 2. 1913 a byl jmenován učitelem druhé třídy.⁶⁶

František Matuška pocházel z Hrachoviště u Třeboně, kde se 2. 7. 1889 narodil. Absolvoval pět tříd obecné školy a čtyři třídy české reálky v Českých Budějovicích. Poté úspěšně dokončil učitelské studium v Soběslavi roku 1908. Svou kariéru započal v Borovanech, poté ještě vyučoval ve Slověnicích, Habří, Strážkovicích a opět se vrátil do Borovan, tentokrát již natrvalo. Mimo pedagogickou činnost byl ještě starostou místní tělocvičné jednoty Sokol a zastával i další funkce ve spolcích.⁶⁷

Marie Petříková vykonávala v borovanské škole funkci učitelky v obecné a hospodářské škole. Další záznamy o jejím studiu a životě v kronikách neexistují.

⁶⁴ Srov. Rukopis uložen v SOA Třeboň, Obecní kronika Borovany 1836-1945, s. 122.

⁶⁵ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První učitelé hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶⁶ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První učitelé hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶⁷ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První učitelé hospodářské školy*, nečíslováno.

Posledním členem učitelského sboru byl František Hojdar, který pocházel z Nemanic u Českých Budějovic. Jeho vzdělání začalo v obecné škole v Chlumci a Purkarcí, poté na české reálce v Českých Budějovicích a nakonec vystudoval lesnickou vyšší školu v Bělé.⁶⁸

3.2.4 Události, stručné statistiky žáků a akce školy

Má bakalářská práce se zaměřuje na historii školství od roku 1918, proto začnu shrnutím historie událostí školy v této době. Ve škole působilo celkem šest pedagogů, jejichž stručné životopisy jsem uvedla v předchozí kapitole. Za zmínku stojí počet žáků, který byl v této době velmi proměnlivý. Vyučované předměty se dělily na povinné a nepovinné. Do povinných spadalo polní hospodářství, zahradnictví, lesnictví, písemnosti a počty. Nepovinné předměty zahrnovaly kreslení a ženské ruční práce.

V roce 1920 škola získala statut od ministerstva zemědělství, a proto bylo povinností každého učitele hospodářské školy absolvovat kurz pro vzdělání učitelů hospodářských škol. V dalších letech škola prošla různými změnami.⁶⁹ Od roku 1921 začalo členění tříd na oddíly A a B, jak je běžné i v dnešní době. Průměrný věk žáků se pohyboval v rozmezí od 15 do 22 let. V tomto roce byl vznesen návrh, aby se učebna školy přestěhovala do borovanského zámku s tím, že obec učebnu odkoupí.⁷⁰

Vznikl také nedostatek finančních prostředků a tak bylo málo učebních pomůcek a nezbývalo ani na výplatu učitelů. Pomohlo až ministerstvo zemědělství, které škole darovalo učební pomůcky ve formě knih.⁷¹

Školní rok 1922/1923 přinesl do borovanské školy vyučování stanovené přesně podle směrnic ministerstva zemědělství, které oficiálně jmenovalo správcem školy Františka Matušku. V tomto roce byly otevřeny dva ročníky. Do prvního ročního bylo zapsáno 36 žáků a do druhého ročníku celkem 30. V březnu roku 1923 byla do školy poslána inspekce. Inspektor Josef Valta byl se způsobem vedení školy i s vyučováním spokojen. Téhož roku byl správcem školy vyhlášen kuchařský kurz, na který

⁶⁸ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, První učitelé hospodářské školy*, nečíslováno.

⁶⁹ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 160-164.

⁷⁰ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1919 - 1920*, nečíslováno.

⁷¹ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1920 - 1921*, nečíslováno.

se přihlásilo 16 žáků. Tento kurz měl pozitivní ohlasy a žáci se naučili vařit mnoho jídel, od polévek přes hlavní jídla až k moučnickům. Oproti tomu celková návštěvnost školy byla v průměru 66%, což samozřejmě ovlivnilo vzdělání žáků, kteří měli špatnou docházku. Ve školním roce 1923/1924 školu opět navštívil inspektor Josef Valta a byl opět nadmíru spokojen s její činností. Potíže nastaly v oblasti učitelského sboru, který se v tomto školním roce často měnil. Trvale totiž vyučovali jen dva pedagogové. A opět nastaly problémy s docházkou, která v prvním ročníku byla 65%, ale ve druhém jen 56%. V následujícím školním roce 1924/1925 nastoupil do borovanské školy nový učitel Alois Kočí. Pocházel z Českých Budějovic a v roce 1924 byl ustanoven učitelem v Borovanech. Stav žactva na počátku školního roku byl 66 žáků, z nichž 13 jich opustilo školu v průběhu školního roku. V tomto roce se zlepšila i docházka, která stoupla v průměru na 67%.⁷²

Další rok 1925/1926 vyvoval schůzi školního výboru, která se konala 18. října 1925. Po tříletém působení školního výboru byl zvolen nový v tomto složení: František Malík, Ferdinand Hruška, Rudolf Klečka, Jan Bakalář, Václav Klíma, Ferdinand Fráně, František Moravec, Vojtěch Bicek, František Závorka a František Matuška. Jako zástupce učitelského sboru byl zvolen pan Alois Kočí.⁷³ Funkce ve výboru byly rozděleny, předsedou se stal František Malík a pozici pokladníka zastával Rudolf Klečka. Kontrolu školních účtů spravoval Vojtěch Bicek a František Moravec. Během tohoto školního roku se konal i první výlet s žáky.

Ve školním roce 1926/1927 bylo ke studiu zapsáno celkem 48 žáků do obou ročníků. Do učitelského sboru přibyla paní Marie Schustrová, která vyučovala domácí nauky a ženské ruční práce a dále pak pan Karel Skornička, který byl do borovanské školy jmenován jako na své první pracovní místo. Problémy s docházkou již byly uspokojivě zažehnány, pohybovala se okolo 84%.⁷⁴

Školní léta v Borovanech od roku 1928 až do začátku druhé světové války byla klidná a žádné velké změny se neuskutečnily. Novinkou mezi dosud vyučovanými předměty bylo kreslení stříhů a šití pro dívky. Učitelský sbor byl obměněn několika

⁷² Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1923 - 1924*, nečíslováno.

⁷³ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1925- 1926*, nečíslováno.

⁷⁴ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1926 - 1927*, nečíslováno.

novými pedagogy. Počet žáků byl velmi podobný rokům, které jsem popsala výše, proto jsem uznala za vhodné další statistiky neuvádět.

Jako poslední v tomto období bych chtěla uvést poznatek, že se konaly první školní výlety. Před rokem 1918 o nich kroniky vůbec nehovoří a tak lze usuzovat, že výlety popsané zachovanými dokumenty po roce 1918 svědčí o tom, že exkurze i výlety byly novinkou. Prvním školním výletem, který historické dokumenty představují, se uskutečnil do Jindřichova Hradce. Byl koncipován na základě zaměření školy a žáci navštívili tamní hospodářskou školu, mlékárnu, škrobárnu a hospodářství. Zajímavá exkurze byla pořádána pár let po tomto výletu do Prahy, kde se konala hospodářská výstava a trvala tři dny. Při té příležitosti žáci poznali i památky Prahy.⁷⁵ O dalších výletech se sice kroniky zmiňují, ne však podrobně, abychom o nich mohli déle hovořit.

⁷⁵ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, školní rok 1927 - 1928*, nečíslováno.

4 Školství v letech 1939-1945

4.1 Počátky měšťanské školy

Ještě před začátkem druhé světové války byla vyslovena žádost o zřízení měšťanské školy v Borovanech místním školním výborem. Do města byla přestěhována státní měšťanská škola z Gratzenu. O důvodech tohoto přesunu se ale kroniky nezmiňují. Měšťanská škola byla v Borovanech zřízena za podmínek, kdy město bude hradit náklady s ní spojené. Zajištění výuky měli na starost učitelé ze škol v pohraničí, které byly zrušeny.⁷⁶ Do obvodu školy spadaly osady z okolí Borovan, jako je Hluboká u Borovan, Vrcov a obce, které v předválečném období patřily pod Nové Hrady, zejména Olešnice, Jílovice a Těšínov. Borovanská měšťanská škola přijímala do čtvrtého ročníku i žáky z Ledenic, protože v ledenické měšťanské škole čtvrtý ročník nebyl.⁷⁷ „Počáteční práce byla velmi obtížná nejen při obstarávání zařízení a vybavení školy, ale též po stránce pedagogické. Žáci přišli z několika škol a mnoho bylo těch (z pohraničí), kteří od odevzdání Sudetengau, tj. od 1. října 1938 vůbec školu nenavštěvovali.“⁷⁸

Za zajímavost považuji pojištění žáků. Nikde předtím jsem v kronikách a dalších dokumentech o pojištění žáků nenašla zmínku. Až kronika měšťanské školy se zmiňuje krátkým odstavcem o tom, že ve školním roce 1938/1939 byli žáci pojištěni u vzájemné pojišťovny Praha. Bohužel už se dokumenty dál neodkazují na to, proč tomu tak bylo, ani co pojištění zahrnovalo.⁷⁹

⁷⁶ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Úvod*, nečíslováno.

⁷⁷ Srov. Základní škola Borovany [online], 2014 [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.zsborovany.cz/historie/>>.

⁷⁸ Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Hlavní škola*, nečíslováno.

⁷⁹ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, Hlavní škola*, nečíslováno.

4.2 Německá obecná škola v Borovanech

Stejně jako v mnoha dalších českých městech, tak i v Borovanech byla zřízena v období druhé světové války německá škola, přestože na počátku válečného období žilo v Borovanech jen 26 občanů s německou státní příslušností. Fungovala na úrovni obecné školy a byla otevřena na podzim roku 1939 a sídlila v hostinci pana Benedy, který byl tímto činem velice poznamenán a český lid ho zavrhl. Později se škola přemístila do budovy zámku, kde česká měšťanská škola na svůj úkor musela uvolnit dvě třídy. Jedna z těchto dvou tříd byla přesunuta na radnici a druhá do obecné školy.⁸⁰

Německou školu v Borovanech řídil Antonín Schöttner, který byl považován za obávaného nacistu i přes své mládí. Bylo mu 23 let. Jeho úkolem mimo školní povinnosti byla ochrana německých příslušníků před českými obyvateli.⁸¹

Německé školy byly zřizovány z nařízení NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana, německy Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), které mělo sídlo v Praze, a pomocí dotazníků zjišťovali němečtí inspektoři podmínky zřízení těchto škol ve městech a obcích. Princip zařazování českých dětí do německých škol spočíval v tom, že pokud se v rodině objevilo německé jméno, dítě bylo nuceno nastoupit do této školy. V případě, kdy rodiče dítě do školy dát nechtěli, bylo jim vyhrožováno odebráním potomka, případně zařazením do německého internátu.⁸²

Když se blížil konec války, život v borovanských školách doslova utichl. Do města přišli němečtí uprchlíci a školní prostory musely být vyklizeny pro jejich potřeby. Po skončení druhé světové války, kdy toto bylo oficiálně oznámeno borovanskou radnicí, se ve školních prostorech ubytovali sovětští vojáci, kteří zde byli do poloviny léta roku 1945.⁸³

S koncem války byla zrušena i německá škola. Do původně vyklizených učeben pro účely německé školy se vrátila opět česká měšťanská škola.

⁸⁰ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 164-166.

Dále srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. Výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 201-202.

⁸¹ Srov. KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. Výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 204-205.

⁸² Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1944-1945*, nečíslováno.

⁸³ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1944-1945*, nečíslováno.

4.3 Útlak v borovanské škole pro české děti způsobený válkou

Při studování školních kronik z období druhé světové války jsem zjistila, že existují prakticky dvě stejné podoby kroniky. Jedna popisuje nařízení ze strany Němců a průběh školních let celkem stručně, zatímco druhá kronika už pojednává celkem neskrytě o tom, jaký Němci vyvíjeli na náš národ tlak, jak nám vyhrožovali a co všechno způsobili. Usuzuji tedy, že jedna kronika byla napsána přímo ve válečném období a druhá, která již popisuje samotný útlak Němců, mohla být psána až po válce. Hrozily totiž transporty do koncentračních táborů, výslechy a problémy. Nicméně je to jen má domněnka, protože ani jedna z těchto kronik se o tomto nezmiňuje.

Samotný útlak během války se podepsal na životě Borovan. Nepohodlní lidé byli uvězněni a německá vláda šikanovala školu všemožnými nařízeními, které měly za účel vymýtit v českých školách vlastenecké cítění. Cílem tohoto útluaku mělo být poněmčení českého národa pomocí škol. Proto i v Borovanech byla zřízena německá škola (viz předchozí kapitola), kam byly lanářeny i české děti, které po přestupu na tuto školu byly naváděny proti českému lidu. Když Německo začalo válku s Polskem, bylo z německé strany nařízeno odstranit knihy, které jakýmkoli způsobem vyjadřovaly české vlastenectví.⁸⁴ Rok po začátku války již byla v českých školách nařízena němčina jako povinný jazyk a byli stanoveni němečtí inspektoři, kteří prováděli kontroly ve školách, aby zjistili, jak pokračuje germanizace českých žáků a zda se dodržují všechna nařízení německé vlády. Další opatření, které ve školách Němci zavedli, byly dvojjazyčné nápisy a cedule. Samozřejmostí bylo, že němčina měla přednost. Jako nejnepříjemnější a potupnou záležitost jak pro učitele, tak i pro žáky, považují autoři školní kroniky oslavy narozenin Adolfa Hitlera a výročí zřízení protektorátu.⁸⁵ V průběhu války bylo zakázáno vyučování dějepisu a literatury. Dobové dokumenty mluví o tom, že Němci se báli, aby učitelé dětem neříkali světlé stránky historie českého národa, neučili je vlastenectví a lásce ke svému národu a stejně tak tomu bylo i v literatuře, kde se učilo o českých básnících a spisovatelích, a proto také tato tematika pobízela žáky k vlastenectví.⁸⁶ Místo těchto předmětů bylo nařízeno vyučovat němčinu,

⁸⁴ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1941-1942*, nečíslováno.

⁸⁵ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1940-1941*, nečíslováno.

⁸⁶ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1941-1942*, nečíslováno.

kteřé se ve výuce věnovalo celkově osm hodin týdně. Později bylo nařizeno, že i učitelé museli navštěvovat kurzy němčiny a to povinně.

Po několikaletém nátlaku ze strany Němců se válka pomalu ale jistě blížila ke svému konci. Konec války popisují dobové dokumenty jako velice radostnou událost. Doslovně se v kronice píše „*Na všech domech rozhořely se naše státní vlajky, nechyběli ani ruské. Vše, co připomínalo surový režim Němců, bylo občanstvem odstraňováno.*“⁸⁷

Nový školní poválečný rok byl zahájen v září 1945. Proběhla obměna učitelského sboru, žáci na začátku školního roku uspořádali mezi sebou sbírku knih pro pohraniční znovuobnovené měšťanské školy a byla uctěna památka těch, kteří bojovali za osvobození vlasti.⁸⁸ Jako zajímavou novinku považují zavedení pětidenní výuky. Před rokem 1945 se vyučovalo jen několik dní v týdnu a pětidenní cyklus byl zaveden až po skončení války. Nový školní rok začal jen velmi ztěžka, protože byl nedostatek vyučujících, ale mnozí z nich se vraceli z výkonu vojenské služby a tak postupně borovanské škole začínaly lepší a svobodné časy.⁸⁹

⁸⁷ Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1944-1945*, nečíslováno.

⁸⁸ Srov. Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1945-1946*, nečíslováno.

⁸⁹ Srov. BOSÁK, F. Z dějin borovanského školství. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 166.

5 Školství v letech 1946-1948

5.1 Poválečné období v Borovanech

První významnou událostí po osvobození Borovan bylo zvolení národního výboru, které probíhalo na borovanském náměstí, kde se shromáždilo obyvatelstvo a výbor si zvolilo.⁹⁰ „Úkolem národních výborů bylo normalizovat společenský i politický vývoj a podílet se na obnově hospodářství naší vlasti.“⁹¹

Jako další byly na řadě volby do Ústavodárného národního shromáždění, pro které byl vyhrazen prostor v obecné škole. Výsledkem voleb byla vláda komunismu.

Město se postupně „oklepávalo“ z válečných problémů a nastal rozvoj ekonomiky i zemědělství. Obec se upravovala, renovovala a vznikaly nové obchody i podniky.⁹²

„Od dubna 1949 se začaly vytvářet organizace Československého svazu mládeže (ČSM) a první pionýrské oddíly. Dne 26. ledna 1950 byl v základní škole promítán film *Buď připraven a druhý den byl v Borovanech proveden nábor dětí do pionýrské organizace.*“⁹³

5.2 Školní rok 1945/1946

Tento školní rok byl prvním zahájeným školním rokem po změně režimu. „Škola je opět svobodná, nese zase starý název „měšťanská“. Není to již výběrová škola, ale škola pro všechny děti od 6. postupného ročníku.“⁹⁴ Do této svobodné školy již byli přijímáni i žáci, kteří z důvodů nařízení německé vlády, museli zůstat v obecné

⁹⁰ Srov. SAMEC, I. Poválečný rozvoj Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 215.

Dále srov. KRÝDL, M. Borovany mezi dvěma světovými válkami. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 171 – 184.

⁹¹ SAMEC, I. Poválečný rozvoj Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 215.

⁹² Srov. SAMEC, I. Poválečný rozvoj Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 216-217. Dále srov. KRÝDL, M. Borovany mezi dvěma světovými válkami. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 171 – 184.

⁹³ SAMEC, I. Poválečný rozvoj Borovan. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 218.

⁹⁴ Rukopis uložen v SOKA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1945-1946*, nečíslováno.

škole. Novinkou bylo zakoupení školního rozhlasu, který se sestával z pěti reproduktorů.

V poválečném období na borovanské škole působilo málo učitelů, a proto museli být některé třídy spojeny. Proběhla i výměna pedagogů. Mezi nejdůležitější události a oslavy tohoto školního roku patří 100. výročí narozenin básníka Josefa Václava Sládka, oslava 28. října, kdy vzniklo samostatné Československo, oslava výročí ruské i české revoluce, výročí Tomáše Garrigue Masaryka, Edvarda Beneše a oslavy dalších osobností, které byli pro českou vlast důležité.⁹⁵

Opět se obnovila tradice školních výletů a exkurzí. První poválečné výlety byly uskutečněny například na Dívčí kámen, do zoologické zahrady v Hluboké nad Vltavou, Českého Krumlova a také na Plešné jezero.⁹⁶

Oproti několika předchozím školním letům je znát, že první poválečný školní rok byl veden ve znamení míru, klidu a lásky. Z kronik je znát, že lidé byli otřeseni uplynulými událostmi a tak mír, klid a láska byly v popředí.

5.3 Školní rok 1946/1947

Začátek dalšího školního roku proběhl standardním způsobem. Škola byla nově vymalována a byly upraveny podlahy, aby se v prostorách školy tolik neprášilo. Opět proběhly změny v pedagogickém sboru. V tomto školním roce kroniky hovoří o četnosti provedených inspekcí, které ale dopadly dobře.

Aktivita žáků pomohla k zalesnění obecních pozemků. Sběrem a vysázením žaludů tak žáci přispěli k nové podobě obce. Několik měsíců od zasazení žaludů ještě žáci zasadili olše a kanadské topoly. Z těchto činností v tomtéž roce vzniklo Sdružení přátel přírody, které se skládalo ze žáků školy, mělo na starost nejen úpravu okolí Borovan, ale i květinovou výzdobu školy.

Stejně jako v minulém školním roce, tak i v tomto proběhla oslava květnové revoluce, jejíž součástí byl průvod v čele s českou vlajkou. Po tomto průvodu byla na památku obětem nacismu odhalena pamětní deska v budově školy.⁹⁷

⁹⁵ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1945-1946*, nečíslováno.

⁹⁶ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Pamětní kniha. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech. *Kronika hlavní školy v Borovanech, školní rok 1945-1946*, nečíslováno.

⁹⁷ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Kronika měst. školy v Borovanech, školní rok 1946-1947*, nečíslováno.

5.4 Školní rok 1947/1948

Událostí školního roku 1947/1948 byla výstava děl Tomáše Garrigue Masaryka, která se konala na jeho začátku a měla velký ohlas jak ze strany samotného žactva a pedagogického sboru, ale i ze strany rodičů, kteří se dostavovali v hojném počtu do budovy školy, aby mohli tuto výstavu shlédnout.

Borovanská škola pořídila pro své žáky projekční přístroj, který byl určený k názorným ukázkám a pouštění filmů, které souvisejí s výukou. Jeho pořízení bylo nákladné a učitelský sbor školy si peníze na realizaci půjčil od jiných škol i od podniků s tím, že bude částku postupně splácet.

Stejně jako každý rok, i nyní probíhaly oslavy jako například výročí založení rudé armády, oslava narozenin Tomáše Garrigue Masaryka, slavnost ruského přátelství, slavnost 600 let Karlovy univerzity apod.⁹⁸

⁹⁸ Srov. Rukopis uložen v SOkA České Budějovice, Lidové školy hospodářské v Borovanech, *Pamětní kniha, Kronika měst. školy v Borovanech školní rok 1947 - 1948*, nečíslováno.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se soustředila na vývoj školství od vzniku První republiky do roku 1948. Toto období je tedy pouhým krátkým pohledem do dlouhých a někdy složitých dějin vzdělávání v Borovanech. Práce popisuje vývoj obecné, měšťanské i hospodářské školy. O některých částech dějin jednotlivých škol bohužel kroniky téměř vůbec nehovoří, proto jsem kapitoly pojala stručněji.

Práce měla za cíl shrnout vývoj, historii a důležité události borovanského školství v letech 1918-1948. K jeho splnění jsem prostudovala prameny a literaturu týkající se školství v tomto období. Líčí počátek školství v Borovanech. Podle mého názoru byla podobná situace a podmínky i v jiných, podobně velkých obcích. Obdobné problémy se zakládáním, vybavením, návštěvností školy, ale také snahu učitelů a místních občanů bylo možné pozorovat i tam. Předpokládám, že má práce mapuje nejen historii školství v Borovanech té doby, ale v mnohém se podobá i vývoji v obdobně velkých obcích v regionu.

K naplnění cíle mé práce jsem v pěti kapitolách popsala nejen obecnou historii, která ukazuje podmínky, v nichž vznikalo a rozvíjelo se školství Borovan, ale i konkrétní mezníky, které tento vývoj ovlivnily. Přesto jsem přesvědčena, že to byli především obyvatelé Borovan, kteří se svým vlastním přičiněním spolupodíleli na formování školství v obci.

Uvědomuji si, že období, které jsem si pro svou práci vybrala, bylo ovlivněno nelehkou dobou, střídáním společenských a politických systémů a dvěma světovými válkami. Tyto časté změny zásadně zasáhly do chodu života obce i školství. Proto mým cílem bylo zachycení nejdůležitějších událostí, které toto ovlivnily.

Vzhledem k množství použitých pramenů, převážně školních kronik, jsem si vědoma toho, že práce je založena na subjektivních pohledech kronikářů a omezeného množství těch, kteří se touto tematikou zabývali. Přesto si myslím, že je dostatečně vypovídající a odpovídá obecným hodnocením a pohledům na české školství té doby. Je zřejmé, že do budoucna je zde možnost dalšího studia předchozích i následujících období vzdělávání, které se v Borovanech velmi vyvíjelo i po roce 1948.

Byla bych ráda, aby má práce alespoň částečnou měrou přispěla jako základ pro další zmapování historie Borovan a jejich školství.

Zdroje

Prameny

Státní archivy

Státní oblastní archiv Třeboň

Obecní kronika Borovany 1836-1945.

Státní okresní archiv České Budějovice

Školní kronika: Lidové školy hospodářské v Borovanech, Pamětní kniha, 1918-1940.

Školní kronika: Kronika měšťanské školy v Borovanech, 1939-1958. Pamětní kniha.

Školní kronika: Kronika měšťanské školy v Borovanech, Kronika hlavní školy v Borovanech, 1939-1946. Ředitelství měšťanské školy v Borovanech.

Literatura

BOSÁK, F. Z dějin Borovanského školství. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 155 – 166. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

BRANIŠ, J. Zbytky původní stavby augustiniánského kláštera v Borovanech. In *Zpráva české reálné školy v Českých Budějovicích, roč. 4 (1888), s. 164-171.*

ČESKÉ REÁLNÉ ŠKOLY. Zbytky původní stavby augustiniánského kláštera v Borovanech. In *Čtvrtá roční zpráva české reálné školy „Matice školské“ v Českých Budějovicích za školní rok 1888*. České Budějovice, 1888, str. 5.

ČORNEJ, P. Panovníci českých zemí. In *234 českých osobností*. Brno: Centa, spol. s.r.o., Brno, 2003, str. 57. ISBN 80-7200-838-2.

HOMOLKA, J., MALÍK, S. Poslední borovanský prelát. In *Borovany v pověstech a současnosti*, 1981, s. 16 - 18. Vydané pod č. j. 1159/81/F.

HOMOLKA, J., MALÍK, S. Ideově výchovná činnost. In *Borovany v pověstech a současnosti*, 1981, s. 5 - 6. Vydané pod č. j. 1159/81/F.

KADLEC, F. Z historie okupace a osvobození. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 199 – 212. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

KOVÁŘ, D. Procházka po pamětihodnostech Borovan. In *Borovany*. Okresní úřad České Budějovice, 2000, s. 31-59. ISBN 80-238-5511-5.

KOVÁŘ, D. Z historie Borovan. In *Borovany*. Borovany, 2000, s. 4-31. ISBN 80-238-5511-5. ISBN 80-238-5511-5.

KRÝDL, M. Borovany mezi dvěma světovými válkami. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 171 – 184. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

LACINGER, L. *Borovany: 1. etapa stavebně historického průzkumu zámku*. Praha: 1998. Rukopis uložen na Městském úřadě v Borovanech.

MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR. Úvod. In *Borovany: vlastivědný sborník k 800. výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 7. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

PEXA, H. Borovany 1186-1477. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 49 – 64. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

SAMEC, I. Poválečný rozvoj Borovan. In *Borovany: Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986, s. 215 – 231. Vydáno pod č. j. 3300 053 85.

Elektronické zdroje

Borovany v čase minulém... [online]. Město Borovany. Dostupné na WWW:
<<http://www.borovany-cb.cz/html/prezentace/bvcase/intime.htm>>.

Základní škola Borovany [online]. Dostupné na WWW:
<<http://www.zsborovany.cz/historie/>>.

Fronta.cz - Druhá světová válka [online]. Dostupné na WWW:
<<http://www.fronta.cz/dotaz/uzavreni-vysokych-skol>>.

Základní škola Borovany [online]. Dostupné na WWW:
<<http://www.zsborovany.cz/charakteristika-skoly/>>.

Město Borovany [online]. Dostupné na WWW:
<<http://www.borovany-cb.cz/html/prezentace/bvcase/hb.htm>>.

Seznam příloh

Příloha č. I	Borovany – náměstí v roce 1910
Příloha č. II	Borovany – náměstí v roce 1913
Příloha č. III	Borovany – náměstí v roce 1931
Příloha č. IV	Borovany – rok 1939
Příloha č. V	Borovany v současnosti
Příloha č. VI	Škapulířova kaple
Příloha č. VII	Budova školy z roku 1886
Příloha č. VIII	Zámek
Příloha č. IX	Současná základní škola

Přílohy

Příloha č. I

Pohled na náměstí ze směru od radnice, rok 1910.

Příloha č. II

Pohled na náměstí ze směru od radnice, rok 1913.

Příloha č. III

Pohled na náměstí ze směru od radnice, rok 1931.

Příloha č. IV

Rok 1939. První snímek: pohled od radnice na náměstí. Druhý snímek: pohled na radnici. Třetí snímek: náměstí s obytnými domy.

Příloha č. V

Pohled na Borovany od Ledenic v současnosti.

Příloha č. VI

Škapulářova kaple (viz kapitola 1. Dějiny Borovan, str. 6)

Příloha č. VII

Budova školy postavená koncem 19. stol. v současné podobě.

Příloha č. VIII

Budova zámku.

Příloha č. IX
Současná základní škola.

ABSTRAKT

KLEČATSKÁ, L. *Školství v Borovanech v letech 1918-1948 ve světle kronik*. Borovany 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Klíčová slova: historie školství, Borovany, 1918-1948, školní výuka, historie Borovan, vývoj školství, vzdělávání.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vývoj školství a vzdělávání v Borovanech mezi lety 1918-1948. Práce je rozdělena do pěti kapitol, které na sebe chronologicky navazují a obsahují popis vývoje školství v Borovanech podle informací, které pocházejí především ze školních kronik. Tyto kapitoly jsou pak dále tematicky členěny. Na začátku práce je popsána historie města a jeho školství, které slouží k obecnému pohledu na toto téma. Následují další kapitoly, které jsou zaměřeny přímo na konkrétní období, ve kterých je zmapováno dění, které ovlivnilo školství v Borovanech. Jde především o období po vzniku samostatného Československa, druhé světové války a období poválečné. Práce by měla přispět ke zmapování vzdělávání v Borovanech v období 1918-1948.

ABSTRACT

Educational system in Borovany in 1918-1948 in the light of chronicles.

Key words: history of education, Borovany, 1918-1948, schooling, history of Borovany, development of education, education.

This bachelor thesis describes development of education and training in Borovany between 1918-1948. The work is divided into five chapters that follow each other chronologically and include a description of the development of education in Borovany by information from school chronicles. These chapters are further divided thematically. At the beginning of these thesis is described the history of the town and its schools, which serve the general view on this subject. The next chapters that are aimed directly at some specific period in which it is mapped events that affected education in Borovany. This is especially the period after the establishment of independent Czechoslovakia, World War II and the postwar period. The work should contribute to the mapping of education in Borovany in the period 1918-1948.